

Проблеми застосування статті 214 КПК України в часи російської агресії проти України

Григорчук М. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
ORCID: 0000-0003-0523-030X*

Мулик К. Т.

*аспірант,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
ORCID: 0000-0001-7197-0061*

Тематика представлених тез зобов'язує здійснити юридичний аналіз здійснюваних державою заходів щодо захисту бізнесу в умовах російсько-української війни. Авторський пошук засвідчив, що в Україні напрацьовуються механізми з документування завданих воєнними діями агресора матеріальних збитків представникам підприємницької сфери, а також вишукуються можливості для застосування передбачених вітчизняним і європейським законодавством правових інструментів для поновлення порушеного суб'єктивного права на власність у широкому розумінні цієї економіко-правової категорії.

Проблеми, пов'язані з теоретико-правовим розумінням порядку застосування статті 214 КПК України, розглядали під різними кутами зору відомі вчені-процесуалісти, серед яких Алєнін Ю. П., Гуцуляк Ю. В., Дрозд В., Лоскутов Т. О., Серєда Г. П., Столітній А. С., Торбас О. та інші.

Разом з тим, вчені не дійшли одностайної думки щодо ефективності механізмів, призначених для правового закріплення події злочину. Полярність висловлених наукових поглядів з цього питання зумовило необхідність подальшого дослідження повноти процесуального наповнення заходів з документування кримінально-караних діянь.

Ю. П. Алєнін, досліджуючи проблеми вдосконалення кримінального процесуального законодавства в розрізі застосування положень статті 214 КПК України, вказує, що чинний КПК України 2012 року вніс досить багато змін до порядку розслідування, розгляду та вирішення кримінальних правопорушень. Проте, навіть через дев'ять років, серед науковців та практиків досі тривають суперечки щодо доцільності ліквідації одних процесуальних інститутів та введення інших. І, можливо, основним предметом таких диспутів і досі є змінений порядок початку досудового розслідування [1].

Конституцією України, зокрема статтями 3 (задекларовано, що людина є найвищою соціальною цінністю в державі, 27 (кожна людина має невід'ємне право на життя), 29 (кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність) [2] закладено підвалини правового захисту громадян і представників підприємницької сфери від протиправних посягань.

Фіналізація цих гарантій закладена в статті 55 Основного Закону (Права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб) [2].

Коментуючи стан дотримання прав людини на стадії відкриття кримінального провадження і внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР), відзначаємо, що наука, залишаючись на позиціях безперервних дискусій стосовно

дієвості інституту початку досудового розслідування, продовжує вишукувати механізми найбільш якісного і повного забезпечення прав людини і представників бізнесу саме на стадії відкриття кримінального провадження.

Положеннями стаття 214 (Початок досудового розслідування) КПК України визначено порядок роботи органів досудового розслідування з заявами і повідомленнями про злочини. Частиною 1 згаданої статті КПК передбачено, що слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, а дізнавач-керівником органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання-керівником органу досудового розслідування [3 КПК].

Проте необхідно зазначити, що, не зважаючи на чіткі роз'яснення вищої судової інстанції з цієї проблематики, ситуація залишається досить неоднозначною.

Даючи оцінку ситуації щодо рівня оскаржування постанов органів досудового розслідування про відмову у відкритті кримінального провадження, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в узагальненні від 12.01.2017 № 9-49/0/4-17 «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування», зазначає, що найбільш складним і неоднозначним питанням, яке характеризує стан судової практики розгляду аналізованої категорії скарг, є правова оцінка заяви чи повідомлення на предмет обґрунтованості викладених у них відомостей, що свідчать саме про кримінальне правопорушення. У слідчій і в судовій практиці щодо цього питання є щонайменше два підходи. Згідно з першим передбачається так зване автоматичне внесення відомостей про кримінальне правопорушення, якщо такі відомості викладені особою в заяві чи повідомленні про кримінальне правопорушення. Цей підхід не передбачає оцінки відповідної заяви чи повідомлення на предмет того, що викладені відомості дають підстави констатувати певні ознаки складу злочину. У свою чергу, другий підхід не передбачає автоматичного внесення відомостей, викладених у будь-яких заявах чи повідомленнях-вносяться лише визначені як такі, що, на думку суб'єкта, який їх вносить, дійсно можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення. Реалізація другого підходу, крім іншого, допускає розгляд заяв, які не містять таких відомостей, у порядку, встановленому Законом України «Про звернення громадян» [4 <https://ips.ligazakon.net/document/VRR00212>].

Цієї ж позиції дотримується О. Ю. Татаров, який зазначає, що сьогодні важко визначити в процентному відношенні частину кримінальних проваджень, які завідомо не будуть мати судової перспективи, але слідчий буде витрачати на них свій робочий час. Крім того, розслідування більшої частини таких матеріалів призводитиме до обмежень прав і свобод громадян, дії яких (можливо, фактично й не вчинені ними) стануть предметом розслідування [5, с. 184 Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) : монографія. Донецьк : ВПП Промінь, 2012. 640 с].

Проте, правова позиція вищої судової інстанції, наведена в «Узагальненні...» [4] чітко дає відповіді на всі проблемні питання, зазначаючи: «якщо зі звернення особи вбачається, що вона порушує перед органом досудового розслідування питання про вчинення кримінального правопорушення, ініціюючи здійснення ним дій, визначених КПК, то навіть за умови, що результати аналізу наведених особою відомостей свідчать про відсутність ознак складу злочину, такі відомості мають бути внесені до ЄРДР з подальшим закриттям кримінального провадження відповідно до ст. 284 КПК.

Таким чином, з метою належного дотримання процесуальних вимог щодо розгляду скарг на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, слідчим суддям необхідно зважати на те, що такі вимоги не передбачають здійснення оцінки обґрунтованості заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, а передбачають лише обов'язок уповноважених органів здійснити фіксацію наданих особою відомостей про кримінальне правопорушення, які вона надає усвідомлено для реалізації відповідними органами завдань кримінального провадження».

Автори тез не погоджуються з тим, що кожне повідомлення з вимогою внесення відомостей до ЄРДР має бути безапеляційно зареєстрованим як злочин. Йдеться про необхідність перевірки наведених у повідомленнях відомостей, і в такий спосіб буде вивчено факти для обґрунтування представником органу досудового розслідування правової оцінки (має місце злочин, чи не відбулося події злочину) і прийняття процесуального рішення про відкриття чи відмови у відкритті кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відом. Верхов. Ради України.-1996.-№ 30.-Ст. 141.
2. Алєнін Ю. П. Загальнотеоретичні проблеми вдосконалення кримінального процесуального законодавства в сучасних умовах. URL : se.opiu.edu.ua/bitstream/handle/.
3. Цивільний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://uazakon.ru/ukr/tspk/1/default.htm>.
4. Стефанчук Р. О. Захист честі, гідності та ділової репутації в цивільному праві. — К.: Науковий світ, 2001. — С. 29.
5. Білоусов Ю. В. Захист цивільних прав та інтересів: питання теорії, юрисдикції та завершеності // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. — Одеса, 2004. — С. 43.
6. Гражданское право. Учебник / Под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. — М.: Проспект, 1997. — Ч. 1. — С. 268-270.
7. Юридична енциклопедія: У 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: Укр. енцикл., 1998. — 2004. — Т. 6. — С. 490.